

dal t.-2016.-21 dekabr.-S.4.

Onu çoxdan tanıyıram. Bu sözü xüsusi vurğulayıram. Məqsədim də onu tanıdığım günün aylara, illərə vurulmasıdır. Bax, o vurma əməlini yerinə yetirəndə görürəm ki, Sona xanımı özümü dərk etdiyim gündən tanıyıram - çöhrəsiylə, geyimiylə, sədəqətiylə, vəfasıyla, söhbətləriylə, yazılarıylə və bir də əsl Azərbaycan xanımına məxsus xanım-xatın səmimiyyəti ilə. O, həm də mənim üçün sözün bütün mənalarında sevginin, sədəqətin, ağırlara dözümlün, mübarizliyin, cəfakəşliyin, hər kəsin əhvalını dəyişməyi, halallıq üzərində kökləməyi bacaran bir xanım simvoludur. Ona görə də mən ilin sonunda nə vaxtdan bəri ürəyimdə dolandırdığım sualları ona ünvanlamaq, onunla həmsöhbət olmaq niyyətimə dilə gətirdim.

-Sona xanım, 2016-nın ilk aylarında sizinlə görüşüb, müsahibə almışdıq. İlin sonunda yenə sizə bir neçə sual vermək niyyətindəyik. Bilirik ki, ötən illərə dönməyi sevirsiniz, yaddaşıınızda 2016 necə qalacaq?

-İlk öncə hamınıza təşəkkür edirəm. Dünnən Aytac adlı bir xanım da müsahibə üçün mənə müraciət etdi, lakin vaxtım olmadığından ona etiraz etdim. Hər vaxt qeyd elədiyim

kimi, sizin qəzetiniz mənə doğmadır və məmnuniyyətlə hər zaman olduğu kimi, suallarınıza içdən, səmimi cavab verməyə çalışacağam.

Haqlısınız, ötən illərə dönmək, mürgülü xatirələrə qonaq olmaq, acısıyla-şiriniylə ömrün izlərinə düşüb o illəri yenidən yaşamaq mənim xarakterimdədir. Yaddaşıma bu mənada minnətdaram ki, mənə heç nəyi və heç kimi unutmurur. Üç-dörd yaşlarımda iken Saatlı rayonunun "Tverskoy" kəndində evimizin düz qarşısında İsa babamın böyürtkən dərib, əlləri ilə mənə yedirdiyini belə xatırlayıram. Ona görə də ata-anasını, baba-nənəsini, boynunda bir ömür haqqı olan böyüklərini və ümumiyyətlə, keçmişini unudan unut-qanları hər vaxt sözlərimlə qılınclayıram. Mən ötən illərə dönüb, xatirələrin qoynunda olarkən "nədən?", "niyə?", "nə üçün?" suallarına cavab axtarmağa çalışıram. Yananla-yanmayı, səmimiyyətlə-məkrilliyi, hörmətlə-"xalaxətrin qalmasını", həqiqətlə-uydurmanı anlamaqlarla ən azı həyata bugünkü baxışla-rımla hesablaşmaq istəyirəm. Biz insanlar kimi, illərin də ağılımıza yazılan adı vardır.

Pərvanə odun ətrafında ikən yanmağını düşünmür

Ömür təqvimimdə əbədi qara haşiyəyə aldığım elə illər də var ki, heç bir anını xatırlamaq istəmirəm. Lakin anlayıram ki, o illər mənə bətərdən-bətər etsə də, mən onları yaşama-lıymışam...

Beləcə, ömrümüzdən ötən o biri illər kimi bir neçə gündən sonra 2016-cı il də "keçən il" adlandırılacaq. Öz yaxşı-yamanıyla bu il də mənim həyatıma möhürünü vura bildi, ilin əvvəlində çox sevindim. Onu da deyim ki, Tanrı mənə qəmimi batmanla, sevincini misqal-misqal verər nədənsə... Bu il həm də cürətlilərin (bu dünyada olmaya-olmaya), qaya kimi ezəmətli olduğunun da bir daha şahidi oldum... Təvazökarlıqdan uzaq olsa da, aşılmayan çox sədləri aşma bilmənin qürurunu da bu il yaşaya bildim. Bu ilin əvvəlində Xocalı faciəsinin ildönümü ilə əlaqədar İqırdıa bir toplantıya qatıldım, may ayında isə yenə qardaş Türkiyə Cümhuriyyətinin Adana şəhərinin Çukurova Universitetində keçirilən yazar Fətih Ərdöğana həsr olunmuş simpoziuma dəvət aldım. Oradakı çıxışım və səmimi görüşlər xoş xatirə kimi yazıldı ömrümə. Bu il məni sevindiren bir də o oldu ki, adıma daşıyan nəvəm Sona BDU-ya qəbul olub tələbə adını qazandı. İnşallah, müvəffəqiyyətlə ali məktəbi bitirib, magistraturanı qazanar və bizi, yəni həyatı universitetlə sıx bağlı olan babası Çərkəzi və məni unutturmaz.

-Sona xanım, sizin üçün xoşbəxtlik nədir? Səbrli birisinizmi?

-İllərlə çəkdiklərim məni məngənəsində o qədər sıxıb ki, əslində xoş anlarımlı unutmuşam. 1994-cü ildə olan məlum hadisələr, güldüyüm yerdə ağlar qalmağım, xəstəxanalarda dəmir çarpayılara başımı söykəyib səhərin açılmasını gözləməyim, atasız qalan Çingizimin böyrümə qısılıb palatada yatmağı, Əlinin ayağından asılan daşlar, günlərlə qızdırmadan sayıqlaması olub-qalan xoş xatirələrim kimi səbrimi də alıb aparıb. Əllərindən tutub bağçaya, məktəbə, düşgəgelərə apardığımız, pəh-pəhlə böyütdüyümüz (köməksiz-yardımcısız), istər tələbəlik illərində, istərsə hərbi xidmətdə olanda yanından bir an belə ayrılmadıığımız övladlarımızın da yaddaşına nə yazıq ki, olub-bitənlər kölgə saldı. Bir toy bütün dilədiklərimizi alt-üst etdi. Onu da deyim ki, mənə heç vaxt nə uşaqların böyüməsində, nə də ev işlərində kömək edən olmayıb. Ailəli ola-ola institutda oxuyurdum və tək birinci kursda olanda qaynanam cəmi onca gün böyük nəvəsinə baxıb, vəssalam. Mən xoşbəxtliyimi o damdar, alaqlınlıq evlərdə təmizlik edib palaz-paltar yumaqda, tələm-tələsik işə gedib-qayıdıb, köçlü-külfətli evimizdə övladını əsgərliyə göndərənlərin, toylara tədarük görənlərin, qəbula uşaq gətirənlərin, xəstəxanalarda xəstəsi olanların (aylarla) qulluğunu tutmaqda görürdüm. Həyat elə belə olar deyib yaşayırdım. Çərkəz elmi işlə məşğul idi. Həftə sonları hind filmlərini çox sevən kiçik oğlumuzla kinoteatrlara gedərdi. Mən də "uf" demədən, qaş-qabaq tökmədən

Adını adıyla qoşa yazdırıb, Ölümün gözünü oymaq istədim. El məni qınadı, “unut” deyərək, Mən isə adına doymaq istədim...

gəlib-gedənlərin möhübünü düzməklə məşğul idim. O vaxt bugünkü kimi qohum-əqrəbanın şəhərdə evləri yox idi və hamının ərklə üz tutduğu, qala biləcəyi bir ünvanı var idi - biz. İndi bəzilərinin evinə on-on beş dəqiqəlik gedənlər üz görməyib, kor-peşman geri qayıdır. Neynirəm o dəm-dəsgahı ki, orada doğmama yer olmayacaq? Nə yaxşı ki, əziyyətli olsa da, o illərdə heç kəsə qapımız bağlanmayıb, yoxsa bu gün deməyə sözüüm, tənbəh etməyə üzüm olmazdı. Səbirli idim, amma taleyim hövsələmi tükətdi. Səbrin də bir sonu olurmuş, türklər demiş, bir yerə qədər. Bəzən dözüümümə də yanırım:

-Ömrünün ən xoş günlərində zamanı qohum-əqrəbaya, dost-tanışına qurban verməyi bacaran qadına, mənəcə, ən yüksək qiyməti zamanında ömür-gün yoldaşı verib. Çərkəz müəllim gündəliyində yazıb: ”Mənim ələmədim Sona Səməndər quşuna bənzəyir. Cavan yaşlarında yanıb-kül olmağı özünə həyat devizi seçmişdir...”. Düşünürəm ki, bu misraları oxuyanları vicdanları imtahan etməlidir.

-Mən belə düşünürəm, çünki vicdan deyilən o insani hiss hər kəsdə olmur. Kaş ki, olydı... Vicdanı olan adam nankor ola bilməz, o varsa, insansan, yoxsa müqəvvasan. Vicdandır də bizə cəfa çəkdirən. Vicdandır çiy-nimizdə haqqı olanlara borclu olduğumuzu unutmurmayan. Cəfalarına qatlaşdıqlarım çox gözəl bilirlər ki, mən mənəvi dayaq durmaqdan yana bəzilərdən inciyəm, heç birinin heç nəyədin gözüm yoxdu, ola da bilməz. Məni tanıyanlar bunu yaxşı bilirlər, Allah hər kəsin azını da, çoxunu da özünə qismət eləsin. Onu da deyim ki, mən onların bəzilərini el üzünə bağışlamışam, bağışlaya bilmədiklərim də var, onları da bağışlayarsa, Tanrı bağışlasın. Bir şeyi də qeyd etmək istəyirəm ki, bəzən mənim bir ömür əziyyətlərimi, haqq-sayımı "borcudur" deyib, üstündən su içənlər də olur. Bu zaman belə bir sual yaradır - bəs, sizin borcunuz nədən ibarətdir?

-Böyük şairimiz B.Vahabzadə ilk kitabınızı oxuduqdan sonra sizə ünvanladığı məktubunda yazır: ”Sona xanım, siz bir ömürdə iki ömür yaşayırsınız və nə qədər çətin olsa da, buna dəyər”. Bu qədər yükü

öz zərif çiyinlərinizə götürərkən heç özünüzü düşünmədiniz?

-Yuxarıda dediyim kimi, mən bunları yaşamalıymışam. Əlbəttə, bir qadın üçün bir evin bütün yükünü tək çəkmək çox çətin dir... Bir ocağı alıxdırmaq üçün onun tüstüsünün acısını üfürən bilər. Düzdür, atam və qardaşlarım hər vaxt mənə dayaq olublər, amma yenə də mənimki idi. Acı-ağırlarımla bərabər bu illərdə Çərkəzin heç görmədiyini (onun üçün xəyal olaraq qalan) iki nəvəsinin bütün problemlərinə də tək sinə gərdim. İndi birinin iyirmi, o birinin on səkkiz yaşı var.

Hər bacadan qalxan bomboz tüstüyə Tanrı şahiddir. Ondan başqa insanın zülm və əzabını kimsə görə bilməz. Həqiqətən çox çətin dir, dildə asan səslənir, aysberqin görünməyən tərəfləri də var... Onu demək istəyirəm ki, pərvanə özünü oda atanda yanmağını düşünməz. Mən belə yaşaya bildim. Bundan belə gecdir artıq, özümü düşünməyin nə adı?.. Çərkəzin ömrü (o toya gedən gün) yolda qırılında mənim də taleyim param-parça oldu. Mən heç bu illər ərzində öz övladlarıma belə "gəlin, bu dərdi mənimlə çəkin" demədim. İllərdir qəbr üstünə o uzaq yolu tək gedib-gəlirəm. Bəzilərinə bu çəkdiklərim hələ də çatmayıb, çatmaz da. O canbəsləyənlərin əzbərlədikləri cümlələri var - "Allahın yazısı, qismətidir. Belə olmalıymış". Mən bu mənasız "təsəllilərə" qulaq verməmək üçün təkliyə sığındım. Anlayanlar anladı məni, anlamayanlar isə mən olan ucalığa əl uzatmasalar, məmnun olaram.

-Ömrünün ən xoş günlərində zamanı qohum-əqrəbaya, dost-tanışına qurban verməyi bacaran qadına, mənəcə, ən yüksək qiyməti zamanında ömür-gün yoldaşı verib. Çərkəz müəllim gündəliyində yazıb: ”Mənim ələmədim Sona Səməndər quşuna bənzəyir. Cavan yaşlarında yanıb-kül olmağı özünə həyat devizi seçmişdir...”. Düşünürəm ki, bu misraları oxuyanları vicdanları imtahan etməlidir.

-Mən belə düşünürəm, çünki vicdan deyilən o insani hiss hər kəsdə olmur. Kaş ki, olydı... Vicdanı olan adam nankor ola bilməz, o varsa, insansan, yoxsa müqəvvasan. Vicdandır də bizə cəfa çəkdirən. Vicdandır çiy-nimizdə haqqı olanlara borclu olduğumuzu unutmurmayan. Cəfalarına qatlaşdıqlarım çox gözəl bilirlər ki, mən mənəvi dayaq durmaqdan yana bəzilərdən inciyəm, heç birinin heç nəyədin gözüm yoxdu, ola da bilməz. Məni tanıyanlar bunu yaxşı bilirlər, Allah hər kəsin azını da, çoxunu da özünə qismət eləsin. Onu da deyim ki, mən onların bəzilərini el üzünə bağışlamışam, bağışlaya bilmədiklərim də var, onları da bağışlayarsa, Tanrı bağışlasın. Bir şeyi də qeyd etmək istəyirəm ki, bəzən mənim bir ömür əziyyətlərimi, haqq-sayımı "borcudur" deyib, üstündən su içənlər də olur. Bu zaman belə bir sual yaradır - bəs, sizin borcunuz nədən ibarətdir?

Bax, bu sualın cavabsız qalması, dəyərsizlə-rə dəyər verməyim əlimi yandırır.

Bir dəfə Çərkəzin tələbəlik dostu, rəhmətlik Vaqif Hümbətoğlu ilə (təninmiş jurnalist idi) yenə hövlnek kəndə gedirdik. Ora çatma-ğa az qalmış bir yük maşını az qaldı üstümü-zə çıxsın. Çərkəz bərk qorxdı. Ümumiyyətlə, o, yol qəzalarından qorxardı, qorxduğu da başına gəldi. Vaqif maşını yolun kənarına çəkib saxladı və dedi: "Ay qadan alım, sən şəhərə köçəndən qalıbsan bu yollarda. Bax, qəza var, qada var. Sənə bir şey olsa, oradakıların hansı bu qədər yollara vuracaqdır özünü?". Rəhmətlik haqlı idi, atalar demiş, "su

Sona xanım kiçik oğlu Çingizlə - o bəxtəvər günlərdə

sənəyi suda sındı". Və bundan sonra haray-larına qaçdıqlarımızın heç biri gözə dəymədi. Yenə yollarda qalan mənim qardaşlarım oldu. Fəzli gah mezar götürdüdü, gah da yas məclisinə yiyəlik elədi. Füzüli isə gecə-gündüz travmatologiyada ağır yaralı olan Əlinin başının üstündə dayandı və ayağa qaldırdı... O günlərdə onunla bərabər Pənah, Paşa, El-dar və əzizim Sevinc xanım da həkim olaraq çox əziyyət çəkdilər. Bu gün onların hər birinə ayrı-ayrılıqda bir daha təşəkkür edirəm. Deməli, vicdanlılar ağır gündə gizlənmirlər. Kənardan baxana Araz dayaz görünür. Mən bunları bu ilin son günlərində bir daha dilimə gətirib demək istədim və dedim. Deməyə bil-məzdim, çünki vicdanım yol vermir susam və bir də ömürə etibarım qalmayıb...

-Sona xanım tale yazınız həqiqətən sizə çox çəkdirib, amma şükürlər olsun ki, sındırmayıb. Bütün bu çəkdiklərinizə rəğmən güclü görünürsünüz. Daxilən də belə güclüsünüz mü?

-Müsahibənin son sualının cavabında bil-dirmək istəyirəm ki, sağ olsunlar məni güclü

hesab edənlər və ya güclü görmək istəyənlər. Həqiqəti deyim ki, əsla güclü deyiləm, əksi-nəm, çox yorğunam. Güclü görünməyə məcbu-rəm. Yaxın ətrafımın etibarına, qiymətimi bil-lənlərin sədəqətinə güvənərək güclü görün-məyə səy göstərirəm. Küllənməyən yaraların ağrılarına dözüüm tapıb dayanmağıma görə isə ilk növbədə mənə hər kəsdən çox yanan, ipək təbiətli anama və çox etibarlı rəfiqələri-mə minnətdaram. Ziyalılar arasında qazandı-ğım hörmətə, işlədiyim ali məktəbdə həmkar-larımdan gördüyüm diqqətə güvənib yaşayı-ram. Sizin kimi qələm sahiblərinə, yorulma-dan, usanmadan illərdir mənə məktub ünvan-layan yazarlara, jurnalistlərə də təşəkkürləri-mi çatdırmaq istəyirəm. İllər öz işindədir, biz-lər isə ömrün sonuna yaxınlaşıb yaşlaşıırıq. Xatirələr heç vaxt qocalmır, ümidlər sönük-mür, arzular bitib-tükənmir. Odur ki:

Ömürdən etibar gözləmə, dostum, Sən ondan vəfalı, səmimi dost um...
<i>Yeni il hər birinizə qəlb rahatlığı, könül xoşluğu nəsib etsin və qarşınıza hər zaman güvənə bildiyiniz, duyğulu, ən önəmlisi isə diqqətli insanlar çıxarsın.</i>
<i>Rahatlığa həsrətəm mən, dincəlməyə vaxt nə gəzir? Bircə gün kifkim olmasa, paylayaram o gün nəzir. Gah evdəyam, gah da işdə, ev də mənim, iş də mənim, Namərdlərə əyilməyib, çox şeylərə sinə gərdim...</i>
<i>Ürəyimin göynərtisi çəkilməmiş, "keçdi" dedim, Öz çəkimdən min qat artıq illərə mən dərman yedim. Düşdüm bıçaqlar altına, cıncırımı çıxarmadım, Kime deyəydim ağrımı? Susdum. Açıb-ağartmadım.</i>
<i>Heç özümü düşünmədən ömrü qurban verdim dərdə, Hər yətinin qəhrin çəkdim, bəzən də yandım namərdə. Sinəmi sipər elədim kədərın sərt küləyinə, (Qara geyib gəzdim deyə) Geyimimlə bənzədidim mən məzarlıq mələyinə...</i>

Ömürdən etibar gözləmə, dostum, Sən ondan vəfalı, səmimi dost um...
<i>Yeni il hər birinizə qəlb rahatlığı, könül xoşluğu nəsib etsin və qarşınıza hər zaman güvənə bildiyiniz, duyğulu, ən önəmlisi isə diqqətli insanlar çıxarsın.</i>
<i>Rahatlığa həsrətəm mən, dincəlməyə vaxt nə gəzir? Bircə gün kifkim olmasa, paylayaram o gün nəzir. Gah evdəyam, gah da işdə, ev də mənim, iş də mənim, Namərdlərə əyilməyib, çox şeylərə sinə gərdim...</i>
<i>Ürəyimin göynərtisi çəkilməmiş, "keçdi" dedim, Öz çəkimdən min qat artıq illərə mən dərman yedim. Düşdüm bıçaqlar altına, cıncırımı çıxarmadım, Kime deyəydim ağrımı? Susdum. Açıb-ağartmadım.</i>
<i>Heç özümü düşünmədən ömrü qurban verdim dərdə, Hər yətinin qəhrin çəkdim, bəzən də yandım namərdə. Sinəmi sipər elədim kədərın sərt küləyinə, (Qara geyib gəzdim deyə) Geyimimlə bənzədidim mən məzarlıq mələyinə...</i>

... Sona xanımla söhbət zamanı o, məni bir müsahib kimi elə məqamlara, elə yerlərə çəkib apardı ki, heç özümdə-sözümdə olmadım. Hətta, soruşmaq istədiyim nələrsə unutdum, amma bu söhbət zamanı bir daha əmin oldum ki, Sona xanım həm də böyük hərflərlə yazılacaq bir adın - Qadın adının, həmçinin Ziyalılığın da bariz nümunəsidir. Çünki o, öz cavabları ilə hamını düşündürəcək, dərdi ram edəcək fikirləri dilə gətirdi. Zəngin mütaliəsi olan Sona xanım sözün də zərgəridir. O hissələrini, yaşadıklarını zərgər dəqiqliyi ilə ifadə edə bilir. Onun hər kəsdən istəyi yalnız diqqət və anlayışdı. Təəssüf ki, anlamazlıq dərdi cəmiyyətimizin bəlasıdır...

Mən Sona xanımı təbrik edir, Yeni ildə ona bol sevinc arzu edirəm!

Söhbətlaşdı: Fəridə RƏHİMLİ